

Marta Jas-Koziarkiewicz

Uniwersytet Warszawski

Irina Pavlenko

Uniwersytet Warszawski

Konflikt czy współpraca? Wizerunek Partnerstwa Wschodniego w tygodniku „Polityka” w latach 2009–2019

W maju 2009 roku powołano Partnerstwo Wschodnie (PW), projekt polityczny Unii Europejskiej (UE), którego inicjatorami były Polska i Szwecja, a adresowany był do sześciu państw: Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawi i Ukrainy⁷⁴. PW było jedną z ważniejszych inicjatyw w polityce zagranicznej Polski po wstąpieniu do UE. Problemem badawczym podjętym w tekście jest określenie medialnego wizerunku PW. Sposób prezentacji organizacji, projektów międzynarodowych w przestrzeni publicznej i medialnej jest istotny ponieważ wpływa na ich odbiór przez społeczeństwo i opinie publiczną. Celem artykułu było określenie sposobu prezentowania PW na łamach polskiego tygodnika opinii „Polityka” w latach 2009–2019.

W pierwszej części artykułu przybliżono idee i cele PW, w kolejnej omówiono metodologię badań. W głównej, trzeciej, części tekstu zaprezentowano wyniki analizy zawartości. Wnioski z przeprowadzanych badań stanowią treść zakończenia.

Partnerstwo Wschodnie – współpraca w imię wartości

Partnerstwo Wschodnie jest realizowane w ramach istniejącej od 2003 roku Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (EPS). Jego podstaw prawnych i zadań poszukuje się w traktatach⁷⁵. Instytucjonalizacja współpracy w przypadku wymiaru wschodniego EPS

⁷⁴ Zobacz: *Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Partnerstwo wschodnie*, KOM(2008) 823 wersja ostateczna, Brussels 03.12.2008, *Delegations will find attached the Presidency Conclusions of the Brussels European Council (19/20 June 2008)*, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11018-2008-INIT/en/pdf> [01.02.2021].

⁷⁵ Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U. C 202 z 7.6.2016, m.in. art. 3, 8, Tytuł V; Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U. C 202 z 7.6.2016, art. 206–207, 216–219.

wiązała się z zawieraniem indywidualnych i wielostronnych umów z każdą stroną zainteresowaną partycypacją w projekcie. Umowy te określały wzajemne prawa i obowiązki oraz odnosiły się do wspólnych działań a ich celem była integracja rynków państw Europy Wschodniej i Kaukazu i włączanie ich do programów UE⁷⁶. Integracja ta nie ograniczała się do współpracy UE – państwo/państwa biorące udział w PW, ale wiązała się także z zacieśnieniem współpracy pomiędzy państwami partnerskimi. PW nie jest traktowane jako etap rozszerzenia UE, a „udział w inicjatywie nie gwarantuje przyszłego członkostwa, choć go nie wyklucza”⁷⁷.

PW miało służyć pobudzaniu reform i wzrostowi dobrobytu w byłych republikach radzieckich⁷⁸. Olga Barburska zauważa, że „koncepcja PW była oparta na własnych, oryginalnych założeniach i zasadach, czyniących z Partnerstwa w znacznej mierze nową jakość w ramach całej polityki wschodniej Unii Europejskiej”⁷⁹. Ta nowa jakość wynikała z doboru partnerów programu, którzy położeni byli w kluczowym regionie geopolitycznym i w tym, że kryterium udziału w programie była ściślejsza współpraca z UE. Nie bez znaczenia było również i to, że w jego ramach nie przewidziano współpracy z Rosją⁸⁰.

Podstawowym celem PW było „stworzenie warunków niezbędnych do przyspieszenia stowarzyszenia politycznego i dalszej integracji gospodarczej między UE a krajami partnerskimi”⁸¹. Sama idea programu była zgodna z tą przyświecającą kiedyś powołaniu Wspólnot Europejskich. Było nią mianowicie przeciwdziałanie powstawaniu konfliktów i zapewnienie pokoju oraz stworzenie płaszczyzny do współpracy. Te ogólne założenia miały być realizowane poprzez wsparcie reform w państwach partnerskich w obszarze politycznym, społecznym i oczywiście ekonomicznym. Cele były okresowe uaktualniane i doprecyzowane. I tak wśród tych, jakie UE chce osiągnąć po 2020 roku, znalazły się wzmocnienie i działanie na rzecz zrównoważonych i zintegrowanych gospodarek państw partnerskich, wzmocnienie praworządności i bezpieczeństwa, współdziałanie w zakresie środowiska i klimatu, współpraca

⁷⁶ T. Stępniewski, *Wschodnie sąsiedztwo Unii Europejskiej w dobie kryzysu na Ukrainie*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2017, t. XIV, nr 3, s. 97–98.

⁷⁷ M. Mizerska-Wrotkowska, *Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego*, [w:] *Między sąsiedztwem a integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, A. Szeptycki (red.), Warszawa 2011, s. 44.

⁷⁸ B. Piskorska, *Partnerstwo Wschodnie po 10 latach: sukces czy porażka, realizm czy iluzja?*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, z. 2, nr 17 s. 10.

⁷⁹ O. Barburska, *Blaski i cienie Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2015, nr 4, s. 52.

⁸⁰ O. Barburska, *Blaski i cienie ... op.cit.*, s. 52.

⁸¹ *Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit 7 May 2009*, Prague, s. 4–5. <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Joint%20Declaration%20of%20the%20Prague%20Eastern%20Partnership%20Summit%20-%207%20May%202009.pdf> [01.02.2021].

w obszarze cyfrowym, a także wsparcie dla silnego, sprawiedliwego i integracyjnego społeczeństwa⁸².

Konkludując, stwierdzić należy, że UE decydując się na realizację PW podjęła się w istocie działań w obszarze aksjologii, poprzez politykę zagraniczną opartą na miękkich narzędziach oddziaływania zmierzała/zmierza do upowszechnienia europejskich norm i wartości, takich jak prawa człowieka, wartości demokratyczne czy rządów prawa. Zgodnie z oceną Tani A. Börzel, Yaseminy Pamuk i Andreasa Stahna UE jest jedną z pierwszych organizacji, które włączyły promocję tych wartości w politykę zagraniczną⁸³.

Metodologia badań

W badaniu medialnego wizerunku Partnerstwa Wschodniego na łamach tygodnika „Polityka” wiodącą metodą badawczą była jakościowa analiza zawartości. Metoda ta nie jest obecnie utożsamiana jedynie z klasycznym jej ujęciem zaproponowanym przez Bernarda Berelsona, dla którego była „techniką badawczą mającą na celu obiektywny, systematyczny i ilościowy opis jawnej treści informacji”⁸⁴. Badacze posługujący się nią zwracają uwagę na konieczność uwzględniania także aspektu jakościowego, który pozwala na określenie, „co chciała gazeta i jej twórcy zakomunikować swoim czytelnikom”⁸⁵. Tak więc ma ona charakter opisowy, ale również umożliwia przeprowadzenie interpretacji umożliwiającej rekonstrukcję sposobu prezentacji osób, instytucji, wydarzeń w mediach⁸⁶. Dane uzyskiwane dzięki zastosowaniu jakościowej i ilościowej analizie zawartości sprawiają, że jest to metoda badawcza preferowana przez uczonych skłaniających się ku konstruktywizmowi⁸⁷.

⁸² Wspólny komunikat so Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego i Komitetu Regionów *Polityka Partnerstwa Wschodniego po 2020 r. Wzmacnianie odporności – Partnerstwo Wschodnie, które służy wszystkim* {SWD(2020) 56 final}, s. 5, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0007&from=EN> [01.02.2021].

⁸³ T.A. Börzel, Y. Pamuk, A. Stahn, *The European Union and the promotion of good governance in it's near abroad. One size fits All?*, SFB-Governance Working Paper Series 2008, nr 18, Research Center (SFB) Publishing, https://refubium.fu-berlin.de/bitstream/handle/fub188/19105/SFB-Governance_Working_Paper_Nr18.pdf?sequence=1 [01.02.2021].

⁸⁴ B. Berelson, *Content Analysis in Communication Research*, Glencoe 1952, cytat za: W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983, s. 30.

⁸⁵ M. Kafel, *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*, Warszawa 1969, s. 111.

⁸⁶ M. Schreier, C. Stamann, M. Janssen, T. Dahl, A. Whittal, *Qualitative Content Analysis: Conceptualizations and Challenges in Research Practice—Introduction to the FQS Special Issue "Qualitative Content Analysis I"*, “*Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*” 2019, Vol. 10, nr 3, s. 6, <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3393/4506> [01.02.2021].

⁸⁷ J. Eriksson, G. Giacomello, *Content Analysis in the Digital Age: Tools, Functions, and Implications for Security*, [w:] *The Secure Information Society: Ethical, Legal and Political Challenges*, J. Krüger, B. Nickolay, S. Gaycken [red.], London 2013, s. 139.

Uzupełnieniem tej metody badawczej była analiza ramowa⁸⁸. Jest ona wykorzystywana w naukach o polityce do badania treści komunikatów politycznych czy częściej materiałów dziennikarskich. Todd Gilting uznał, że posługujemy się ramami po to, by uporządkować rzeczywistość, zarządzać, zrozumieć i wybrać odpowiedni sposób myślenia czy zachowania⁸⁹. W klasycznej definicji zaproponowanej przez tego badacza ramy to „trwałe wzorce poznania, interpretacji i prezentacji, selekcji, akcentowania i wykluczania, za pomocą których twórcy symboli rutynowo organizują dyskurs”⁹⁰. Dla porównania przywołać można definicję William Gamsona i Andre Modiglianiego, dla których rama traktować należy jako „centralną idee sposobu organizowania opowieści, która nadaje znaczenie przedstawionym sprawom (...) ramy sugerują, o co chodzi, jakie ma znaczenie dane wydarzenie”⁹¹.

Celem prezentowanych badań było określenie, czy w prezentacji PW na łamach tygodnika „Polityka” jako dominująca wykorzystana była rama konfliktu czy rama współpracy, a także w jaki sposób wykorzystanie tych ram się przejawia. Na potrzeby analizy sformułowano następujące pytania badawcze:

1. W jaki sposób prezentowane było PW w tygodniku „Polityka”?
2. Jaka rama była dominującą w publikacjach „Polityki” na temat PW?
3. Jakie główne wątki tematyczne były wykorzystywane w publikacjach „Polityki” z ramą konfliktu?
4. Jakie główne wątki tematyczne były wykorzystywane w publikacjach „Polityki” z ramą współpracy?

Analizie poddano wszystkie numery tygodnika „Polityka” wydane w okresie styczeń 2009 – grudzień 2019 r., łącznie 572 numerów. Pierwsza z wybranych cezur przypadała na rok powołania PW, druga to skłaniająca do podsumowań 10 rocznica istnienia tej formy współpracy. Badaniu poddano artykuły prasowe. Kryterium ich selekcji było podejmowanie w nich tematu PW. Do ich wyszukiwania posłużono się wyszukiwarką internetową, poszukiwano frazy „Partnerstwo Wschodnie” w różnych formach odmiany. Wstępnie do badania zakwalifikowano 124 teksty, do dalszej analizy wybrano te, w których temat PW był wiodącym

⁸⁸ Na komplementarność tych dwóch metod badawczych zwrócił uwagę m.in. Robert M. Entman w artykule: *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*, „Journal of Communication” 1993, nr 43(4), s. 57.

⁸⁹ T. Gitlin, *The whole world is watching*, Berkeley 1980, s. 6–7.

⁹⁰ Cytat za M. Palczewski, *Koncepcja framingu i jej zastosowanie w badaniach newsów w Wiadomościach TVP i Faktach TVN*, „Studia Medioznawcze” 2011, nr 1 (44), s. 31.

⁹¹ W.A. Gamson, A. Modigliani, *The changing culture of affirmative action*, [w:] *Research in political sociology*, R.G. Braungart, M.M. Braungart (red.), Greenwich 1987, s. 376.

(6 artykułów) i uzupełniającym (47), pominięto te, w których jedynie pojawiała się nazwa PW bez dodatkowych informacji na jego temat.

Odwołując się do koncepcji Claesa H. de Vreese'a w analizie zastosowano dedukcyjny sposób identyfikacji ram, który polega na wcześniejszym ich zdefiniowaniu, a następnie sprawdzeniu ich występowania w materiale analitycznym. W badaniu zdecydowano się na zastosowanie ram specyficznych dla danego problemu, tematu, wydarzenia (*issue-specific frames*). Uznano, że w przypadku inicjatywy o charakterze międzynarodowym, odwołując się do ujęcia neorealistycznego w stosunkach międzynarodowych, specyficzne ramy dają się sprowadzić do dwóch: konfliktu i współpracy⁹². Wynika to z tego, że „rywalizacja i konflikt to tylko jedna z możliwości, a państwa we własnym interesie przedkładają nad nie możliwość współpracy”⁹³.

Analiza materiału empirycznego była dwuetapowa, w pierwszym określono występowanie ram współpracy lub konfliktu. Obie z ram na potrzeby badania zostały zoperacjonalizowane. Do każdej przyporządkowano 5 opisujących ją pytań (tabela nr 1). Następnie dokonano analizy artykułów pod względem ich trafności wobec sformułowanych pytań i określano dominującą ramę w każdym artykule. W drugim etapie identyfikowano tematykę, w jakiej były one wprowadzane.

Tabela 1. Operacjonalizacja ram interpretacyjnych

Rama	Pytania
Konfliktu	<ul style="list-style-type: none"> – czy zawarto informacje o nieporozumieniach związanych z funkcjonowaniem PW? – czy zaprezentowano opinie co najmniej dwóch stron na temat zagadnień społecznych, politycznych, kulturalnych, ekonomicznych PW? – czy wyeksponowano niepowodzenia inicjatywy? – czy odwołano się do podmiotów międzynarodowych krytycznie odnoszących się do PW (Rosja, Białoruś)? – czy wykorzystywana była metaforyka typowa dla walki, jak np. „wygrać”, „pokonać”, „rywal”, „przeciwnik”, „walka wyborcza” lub/i wyrazy obraźliwe?

⁹² C.H. de Vreese, *News framing: Theory and typology*, „Information Design Journal & Document Design” 2005, nr 13 (1), s. 54–55.

⁹³ B. Molo, *Stosunki międzynarodowe – pojęcie, zakres oraz forma z perspektywy wybranych teorii i podejść badawczych*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 3 s. 22.

Współpracy	<ul style="list-style-type: none"> – czy w tekście przywołano cele PW? – czy w artykule zawarto informacje o korzyściach PW? – czy w artykule zawarto informacje na temat sukcesów PW? – czy w artykule wskazano cele PW? – czy wykorzystywana była metaforyka typowa dla współpracy, jak np. „współdziałać”, „współpraca” „partner”, „sukces”, „rozwój”, „realizacja” lub/i wyrazy afirmacyjne?
------------	---

Źródło: opracowanie własne.

Partnerstwo Wschodnie w świetle publikacji „Polityki”

„Polityka” informowała swoich czytelników, czym jest PW. I tak np. w jednej z publikacji oceniono, że PW było przede wszystkim projektem politycznym „w rodzaju Grupy Wyszehradzkiej na Wschodzie”⁹⁴, przewidującym „sąsiedztwo z Unią na lepszych warunkach: wolny handel, tańsze wizy lub nawet ich brak, stypendia dla studentów, wsparcie dla stowarzyszeń i fundacji”⁹⁵. PW miało „przypominać Unii, że Europa nie kończy się na Bugu”⁹⁶.

Zgodnie z oceną Marka Ostrowskiego koncepcja PW wpisywała się w politykę sąsiedztwa UE i początkowo adresowana była do wszystkich państw postsowieckich „z uwagi właśnie na ich potencjał energetyczny oraz problemy bezpieczeństwa, ze względu na drzemiące tam konflikty”⁹⁷. Obszary, którymi się interesowano w ramach PW były kwestie związane z energetyką, gospodarką regionalną, ekologią, otwarciem granic, budową i rozwojem społeczeństwa obywatelskiego⁹⁸. Jagienki Wilczak oceniła, że „Hasła były szczytne: współpraca, demokracja, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, wolny rynek i liberalna gospodarka. Czyli wartości dla Brukseli najważniejsze”⁹⁹. Ta sama autorka zastrzegła jednak, że „Bruksela nigdy nie obiecywała pełnego członkostwa państwom objętym Partnerstwem Wschodnim, nie ustalała dat”¹⁰⁰.

PW na łamach tygodnika prezentowane było głównie przy wykorzystaniu ramy konfliktu. Była ona obecna w 27 materiałach dziennikarskich, w tym we wszystkich tych, w których PW

⁹⁴ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

⁹⁵ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

⁹⁶ M. Ostrowski, *Parlament Europejski przyjął "sześciopak"*, „Polityka” 04.10.2011, nr 41, s. 10.

⁹⁷ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

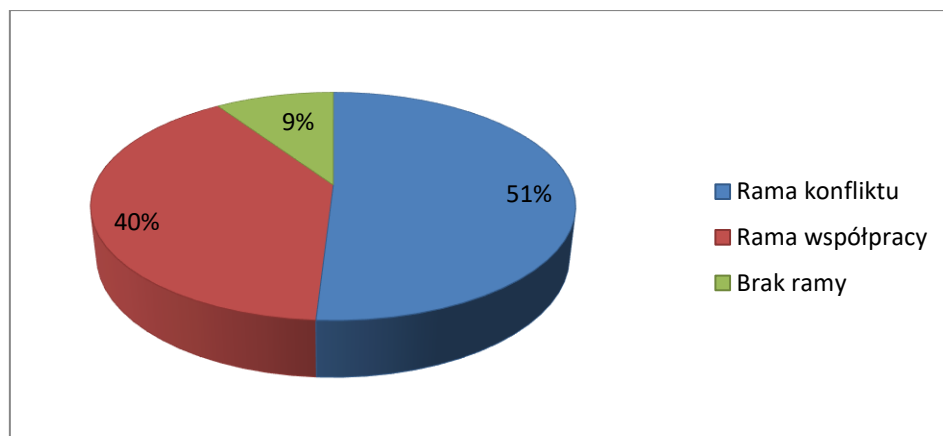
⁹⁸ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

⁹⁹ J. Wilczak, *Moldawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹⁰⁰ J. Wilczak, *Kijów walczy o Unię*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49, s. 124.

było głównym tematem (6). Rama współpracy pojawiła się w 21 tekstach, a w 5 publikacjach nie udało się zidentyfikować żadnej z ram (wykres nr 1).

Wykres nr 1. Wykorzystywanie ramy współpracy i konfliktu w artykułach „Polityki” na temat PW w latach 2009-2019.

Źródło: opracowanie własne.

Redakcja ramą współpracy częściej posługiwała się w pierwszym okresie funkcjonowania PW, rama konfliktu dominowała natomiast w artykułach opublikowanych pod koniec analizowanego okresu.

Partnerstwo Wschodnie – jabłko niezgody?

Posługiwanie się ramami w tekstach wiązało się ze sposobem prezentowania tematu, a także znajdowało odzwierciedlenie w wykorzystywanych sformułowaniach. W tekstach obecne były odwołania i metafory typowe dla konfliktu podkreślające współzawodnictwo czy rywalizację, jak np. „słabsza, tym brutalniej broni swego”¹⁰¹, „Szczyt w Wilnie (...) będzie pięknym pogrzebem Partnerstwa”¹⁰², „klęska partnerstwa”, „upokarzająca jałmużna”¹⁰³, „kolejny taktyczny wybieg”¹⁰⁴, „odgrażanie się Rosji”¹⁰⁵, „dowódca armii”¹⁰⁶, „Krajobraz po bitwie”, „nie zaznamy spokoju”¹⁰⁷, „grupa trzymająca władzę w Unii Europejskiej”¹⁰⁸. Tekstem

¹⁰¹ J. Wilczak, *Moldawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹⁰² W Smoczyński, *Rozmowa z Aleksandrem Kwaśniewskim o kulisach negocjacji w Kijowie*, „Polityka” 26.11.2013, nr 48, s. 24.

¹⁰³ J. Wilczak, *Moldawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹⁰⁴ A. Brzeziecki, *O co gra prezydent Janukowycz*, „Polityka” 04.02.2014, nr 6, s. 46.

¹⁰⁵ M. Ostrowski, *Grzegorz Schetyna w MSZ: główne cele bez zmian*, „Polityka” 11.11.2014, nr 46, s. 8.

¹⁰⁶ *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.

¹⁰⁷ D. Passent, *Kac ukraiński*, „Polityka” 08.04.2014, nr 15, s. 95.

¹⁰⁸ M. Ostrowski, *Sikorski & Applebaum: Polska znika*, „Polityka” 13.12.2016, nr 51, s. 14.

o znaczącym natężeniu wyrazów wskazujących na ramę konfliktu był artykuł informujący o wymianie zdań pomiędzy szwedzką minister Margot Wallström i byłym rosyjskim ambasadorem w Sztokholmie („terror Putina”, „Rosja jest zagrożeniem dla pokoju w Europie”¹⁰⁹).

Sam konflikt prezentowany w publikacjach był wielowymiarowy i wiązany był z:

- polityką wschodnią UE;
- krytycznym stosunkiem Rosji wobec PW;
- sytuacją geopolityczną;
- niestabilną sytuacją polityczną w państwach zaproszonych do PW;
- polityką zagraniczną Polski.

W pierwszym ze wskazanych obszarów redakcja zwracała uwagę na to, że projekt może być traktowany jako konkurencyjny wobec propozycji Sarkozy’ego dla basenu morza śródziemnego (EuroMed)¹¹⁰. Zgodnie z oceną tygodnika konflikt uwarunkowany jest tym, że w UE „Jedni ciągną Unię na drugi brzeg Morza Śródziemnego, inni na Bałkany, my – na Wschód”, a „jak wiadomo, na front wschodni ciężko o ochotników z Unii”¹¹¹. W świetle publikacji „Polityki” ambiwalentny stosunek UE do PW wynikał również z sytuacji samej organizacji, kolejnych kryzysów – finansowego, migracyjnego, wewnętrznego¹¹². Źródłem sporów było też i to, że początkowo UE wsparcia państw w ramach PW nie powiązała z „twardymi kryteriami”, co utrudniało jej rozliczanie partnerów¹¹³. W rezultacie UE „(...) nie przekuła swojej obecności gospodarczej w polityczne wpływy na Wschodzie”¹¹⁴.

Druga płaszczyzna konfliktu zidentyfikowana w publikacjach tygodnika związana była ze stosunkiem Rosji do PW. Jędrzej Winiecki ocenił, że państwa zaproszone do współpracy to obszar, który przez Rosję traktowany jest jako strefa wyłącznych wpływów¹¹⁵. I państwo to dobrowolnie nie zrezygnuje „ze swych wpływów i tradycyjnych powiązań gospodarczych”¹¹⁶. Sprawia to, że wobec PW odnosi się „co najmniej z rezerwą”, a nawet „spora część elit moskiewskich traktuje Partnerstwo jako element antyrosyjskiej polityki

¹⁰⁹ T. Walat, *Dla odważnej minister ze Szwecji nie ma tematów tabu*, „Polityka” 26.01.2016, nr 5, s. 58.

¹¹⁰ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

¹¹¹ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

¹¹² J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

¹¹³ M. Ostrowski, *Parlament Europejski przyjął "sześciopak"*, „Polityka” 04.10.2011, nr 41, s. 10.

¹¹⁴ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54, opinia.

¹¹⁵ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

¹¹⁶ J. Wilczak, *Moldawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

unijnej”¹¹⁷. Jak dosadniej oceniono to w innej z publikacji PW może być w Rosji odbierane jako „unijny Drang nach Osten – ekspansja głęboko w byłą strefę radziecką”¹¹⁸.

Pojawienie się ramy konfliktu w publikacjach wiązało się też z tym, że przeciwstawiano ofertę współpracy w ramach PW z tą proponowaną przez Rosję. Wawrzyniec Smoczyński propozycję UE opisał wskazując na to, że UE oferuje pozytywne scenariusze współpracy, podkreśla jej korzyści. Jak argumentował współpraca firmowana jest przez demokratyczną i przejrzystą organizację, ale nie w pełni zintegrowaną, powolną i „mało asertywną w swoich działaniach”¹¹⁹. Z drugiej strony propozycja współpracy formułowana przez Rosję oparta jest na wskazywaniu negatywnych konsekwencji rozluźnienia z nią współpracy¹²⁰, ale jej niewątpliwym atutem jest szybkość podejmowania decyzji, potencjał finansowy. Nie bez znaczenia pozostaje także to, że Rosja dysponuje wobec państw PW narzędziami nacisku – jak np. powiązania energetyczne, zależności handlowe czy rynek pracy¹²¹. Stosuje przy tym sprawdzone w innych kontekstach i regionach scenariusze – np. na Ukrainie wspiera działania separatystyczne, wzmacniania konflikt wewnątrz państwowy¹²², na Białorusi stworzyła sytuację bezalternatywną i straszy interwencją¹²³. Działania te ukazują jedynie, że stosunek Rosji wobec PW jest negatywny, a pomysł, że państwo to zaakceptuje tę inicjatywę pozostaje złudzeniem – oceniał Jacek Żakowski¹²⁴.

Redakcja odnosząc się do stosunku Rosji do PW nie zapomina o szerszej perspektywie – kontekście międzynarodowym. Również i w tym przypadku mamy do czynienia z posługiwaniem się ramą konfliktu. Jak zauważono, region obejmujący PW wzbudza coraz większe zainteresowanie na arenie międzynarodowej: „W samym regionie Unia ma coraz większą konkurencję. Europa – w zamian za pomoc, ułatwienia i przywileje – żąda otwarcia rynków i przyjęcia europejskich wartości na czele z demokracją i prawami człowieka. Takich warunków nie stawiają Rosja, Turcja, Iran ani Chiny”¹²⁵. Redakcja dostrzega również, że obszar ten staje się kartą przetargową w stosunkach Rosji i USA, a wycofanie się i małe zainteresowanie regionem USA w Rosji traktowane jest jako przyzwolenie do uznania go za

¹¹⁷ M. Ostrowski, *Idea Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 6.05.2009, nr 20, s. 13.

¹¹⁸ M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

¹¹⁹ W. Smoczyński, *Rozmowa z Aleksandrem Kwaśniewskim o kulisach negocjacji w Kijowie*, „Polityka” 26.11.2013, nr 48, s. 24.

¹²⁰ M. Brzezicki, *Ukraina - między Rosją a Unią*, „Polityka” 08.10.2013, nr 41, s. 50.

¹²¹ J. Wilczak, *Moldawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹²² M. Przełomiec, Ł. Wójcik, [współpr.], T. Zalewski, *W co gra Putin?*, „Polityka” 04.03.2014, nr 10, s. 10.

¹²³ J. Wilczak, *Kampania prezydencka na Białorusi już ruszyła*, „Polityka” 26.05.2015, nr 22 s. 54.

¹²⁴ J. Żakowski, *Remanent po Tusku*, „Polityka” 16.09.2014, nr 38, s. 15.

¹²⁵ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

rosyjską strefę wpływów¹²⁶. W opinii Jagienki Wilczak perspektywa geopolityczna bezzasadnym czyni więc oczekiwania, że PW „wymusi największą geopolityczną zmianę od czasów rozpadu Związku Radzieckiego”¹²⁷.

Rama konfliktu pojawia się również w związku z prezentacją informacji na temat sytuacji w państwach zaproszonych do PW. Reżimy polityczne w nich panujące, wykorzystywanie służb specjalnych do realizacji polityki, spory wewnętrzpaństwowe to główne kwestie prezentowane w tygodniku¹²⁸. W rezultacie z publikacji wyłania się wizerunek państw, które utknęły „gdzieś między dyktaturą a demokracją”¹²⁹ i nie są entuzjastycznie nastawione do PW¹³⁰. W przypadku części artykułów odwołania do ramy konfliktu odnoszą się zarówno do sytuacji wewnątrz, jak i poza granicami. I tak np. przywołano przykład Mołdawii, w której konflikt obecny jest w relacjach z „Rumunią, komunistami zwalczającymi opozycję oraz z separatystycznym Naddniestrzem”¹³¹ i w autonomicznej prowincji Gagauzji, która w referendum w 2014 r. opowiedziała się za przystąpieniem do Unii Celnej proponowanej przez Rosję¹³². W jednej z publikacji uznano, że poziom uzależnienia od rosyjskiej gospodarki jest znaczący, a Rosja przy zbyt entuzjastycznych aspiracjach europejskich Mołdawii, może zacisnąć uścisk, który może okazać się śmiertelnym¹³³.

Konflikt dominuje również w relacjonowaniu zmieniającego się stanowiska Ukrainy wobec PW, a także Białorusi. Jak oceniła Jagienka Wilczak Ukraina okazała się „prawdziwą klęską Partnerstwa”, wynikało to z sytuacji wewnętrznej państwa, na którą wpływ miała Rosja. W rezultacie „stowarzyszenie z Unią nie byłoby cywilizacyjnym awansem, lecz zagrożeniem dla obecnej ukraińskiej władzy i oligarchicznych interesów”¹³⁴. Drugim kontekstem, w jakim pojawia się rama konfliktu w tekstach odwołujących się do sytuacji na Ukrainie były protesty społeczne wobec decyzji władz o zawieszaniu rozmów w sprawie umowy z UE¹³⁵. W

¹²⁶ O. Osica, *Reset bez restartu?*, „Polityka” 04.07.2009, nr 27, s. 72. Zobacz też: J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54, *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.

¹²⁷ J. Wilczak, *Mołdawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹²⁸ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

¹²⁹ J. Winiecki, *Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.

¹³⁰ M. Ostrowski, *Parlament Europejski przyjął "sześciopak"*, „Polityka” 04.10.2011, nr 41, s. 10, J. Wilczak, *Mołdawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹³¹ *Węzeł mołdawski* (red.), „Polityka” 18.04.2009, nr 16, s. 12.

¹³² A. Wójcińska, *Mołdawia: sprzedają nerki, by mieć na dom*, „Polityka” 09.09.2014, nr 37, s. 100.

¹³³ J. Wilczak, *Mołdawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.

¹³⁴ J. Wilczak, *Mołdawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56, zobacz też J. Wilczak, *Wyboista droga Ukrainy do Unii Europejskiej*, „Polityka” 07.05.2013, nr 19, s. 10, *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.

¹³⁵ A. Brzeziecki, *O co gra prezydent Janukowycz*, „Polityka” 04.02.2014, nr 6, s. 46.

przypadku Białorusi spór zrekonstruowany na podstawie publikacji tygodnika wynikał przede wszystkim z lawirowania tego państwa pomiędzy UE i Rosją, a także z siłowymi działaniami Łukaszenki wobec opozycji¹³⁶.

Również w przypadku opisywania roli Polski w PW posługiwano się ramą konfliktu. Wykorzystanie jej wiązało się z przywoływaniem wypowiedzi polityków czy cytowaniem fragmentów artykułów (np. „Nowa Europa Wschodnia”). Opisywana rzeczywistość prezentowana był z wykorzystywaniem metafor obecnych w polskim dyskursie politycznym, jak np. metafora prometejska – Polska sprzeciwiająca się Rosji i skupiająca sojuszników tej strategii, a nawet będąca w opozycji wobec Zachodu jeżeli ten nie wspiera Polski w sporze z Rosją¹³⁷. W tym samym kontekście wykorzystano metaforę polskiej husarii¹³⁸. Bardzo obrazowa była również wizja Polski, która samozwańczo mianowała się „dowódcą wielkiej wschodnioeuropejskiej antyrosyjskiej armii, ale będzie to armia bez wojska”¹³⁹. W tym przypadku w publikacjach „Polityki” agresywną retorykę Polski wobec Rosji łagodzącej politykę wobec Zachodu uznano za niewłaściwą. Jak skonstatowano „Armia bez wojska traci więc nawet smoka, z którym miała walczyć i trafia do działu bajek o całkiem błędnych rycerzach”¹⁴⁰.

Zgodnie z oceną Marka Ostrowskiego wschodnia polityka Polski nie odniosła oczekiwanych rezultatów. Nie wynikało to jednak jedynie z działań lub zaniechań władz polskich, ale uwarunkowań zewnętrznych, jak choćby zmiana priorytetów w polityce UE, niechętny stosunek do PW jego uczestników, działań Rosji czy konflikt pomiędzy UE a Polską odnośnie praworządności¹⁴¹. Sytuacja ta opisywana była i oceniana z wykorzystaniem określeń odwołujących się do rywalizacji i konfliktu. Jak dowiadujemy się z jednej publikacji „Polska została odsunięta z pierwszej linii polityki unijnej na Wschodzie. To polityczna porażka (...)”¹⁴². Przestała być bowiem w grupie „trzymającej władzę w Unii Europejskiej”¹⁴³. Podzielając ostatnią z opinii Jacek Żakowski ocenił, że partnerstwo wschodnie traktować należy jako miraż¹⁴⁴.

¹³⁶ J. Wilczak, *Kampania prezydencka na Białorusi już ruszyła*, „Polityka” 26.05.2015, nr 22, s. 54.

¹³⁷ S. Popowski, *Grymasy i gesty*, „Polityka” , 02.05.2009, nr 18, s. 102. Zobacz też M. Ostrowski, *Mocarstwo gestów*, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.

¹³⁸ *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16..

¹³⁹ *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.

¹⁴⁰ *Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?*, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.

¹⁴¹ M. Ostrowski, *Polska-Rosja: dyplomacja wyklęta*, „Polityka” 02.10.2018, nr 40, s. 54.

¹⁴² M. Ostrowski, *Grzegorz Schetyna w MSZ: główne cele bez zmian*, „Polityka” 11.11.2014, nr 46, s. 8.

¹⁴³ M. Ostrowski, *Sikorski & Applebaum: Polska znika*, „Polityka” 13.12.2016, nr 51, s. 14.

¹⁴⁴ J. Żakowski, *Remanent po Tusku*, „Polityka” 16.09.2014, nr 38, s. 15.

Partnerstwo Wschodnie – wspólne dzieło?

Rama współpracy rzadziej pojawia się w publikacjach tygodnika. Najczęściej odwoływano się do niej w 2009 i 2010 roku – a więc w pierwszym okresie istnienia PW. W tekstach skonstruowanych w oparciu o ramę konfliktu dominowały dwa główne wątki tematyczne. Były to:

- polityka zagraniczna Polski (unijna i wschodnia);
- polityka wschodnia UE.

Dodatkowo rama ta pojawia się (jedynie w 2 tekstach) w związku z informacjami dotyczącymi współpracy kulturalnej realizowanej w ramach PW¹⁴⁵.

W przypadku pierwszego z zagadnień rama współpracy pojawiała się w przywołanych wypowiedziach polityków lub też wywiadach z nimi. O PW wypowiedzieli się m.in. Jerzy Buzek¹⁴⁶, Barack Obama¹⁴⁷, Aleksander Kwaśniewski¹⁴⁸ czy Donald Tusk¹⁴⁹.

W części publikacji dokonywane są ogólne oceny realizacji polityki zagranicznej Polski, a PW traktowane jest jako jeden z jej sukcesów¹⁵⁰. Zgodnie z ocenami zawartymi w publikacjach dzięki tej inicjatywie Polska wzmocniła swoją pozycję w UE, udowodniła, że może być partnerem konstruktywnym, który ma coś do zaoferowania europejskim partnerom¹⁵¹. Pozytywna ocena Partnerstwa podyktowana była przede wszystkim tym, że „Partnerstwo Wschodnie jest pierwszym i dotychczas jedynym przedsięwzięciem, jakie wyszło od nowych państw członkowskich i zyskało poparcie całej Unii”¹⁵². Jak ocenił Paweł Kowal przyjęcie i realizacja przedsięwzięcia dowodziła, „że Polacy są w stanie przynajmniej częściowo promować w Brukseli własne pomysły na politykę wschodnią”¹⁵³. Zgodnie z publikacjami PW potwierdzało również umiejętności Polski do działania zespołowego¹⁵⁴.

¹⁴⁵ Zobacz np. D. Szwarzman, *Z jakimi problemami borykają się orkiestry młodzieżowe*, „Polityka” 05.07.2016, nr 28, s. 78.

¹⁴⁶ C. Łazarewicz, *Jerzy Buzek. Windą do nieba*, „Polityka” 02.01.2010, nr 1, s. 30.

¹⁴⁷ *Barack Obama dla „Polityki”*, „Polityka” 5.06.2011, nr 24, s. 8.

¹⁴⁸ J. Baczyński, J. Paradowska, *Rozmowa z Aleksandrem Kwaśniewskim o kulisach negocjacji w Kijowie*, „Polityka” 26.11.2013, nr 48, s. 24.

¹⁴⁹ W. Smoczyński, *Rozmowa z premierem Donaldem Tuskiem*, „Polityka” 04.03.2011, nr 10, s. 8.

¹⁵⁰ M. Bosacki, *PiS weryfikuje polskich dyplomatów*, „Polityka” 28.03.2017, nr 13, s. 55.

¹⁵¹ I. Czerny, *Jan Tombiński - ambasador UE na Ukrainie*, „Polityka” 08.08.2012, nr 32-33, s. 66.

¹⁵² W. Smoczyński, *Prezydent Sikorski?*, „Polityka” 06.03.2010, nr 10, s. 20.

¹⁵³ P. Kowal, *Polska polityka wschodnia – kierunek: przeszłość*, „Polityka” 28.06.2016, nr 27, s. 49.

¹⁵⁴ W. Smoczyński, *Nowy wizerunek Polski*, „Polityka” 18.12.2010, nr 51, s. 12.

Barack Obama ocenił natomiast, że dzięki PW Polska uzyskała status promującego demokrację ambasadora UE na wschodzie¹⁵⁵. Równocześnie została doradcą organizacji w sprawach wschodnich, w tym w szczególności wobec Rosji¹⁵⁶. Redakcja dostrzegła również, że działania związane z realizacją PW uaktywniły zróżnicowane podmioty w Polsce. I tak np. przywołując przykład Mołdawii zwrócono uwagę, że we wsparcie zaangażowali się polscy eksperci, organizacje pozarządowe, samorzady i władze centralne¹⁵⁷.

Ramą współpracy posługiwano się także w tekstach kreślących wizję realizacji polityki zagranicznej w przyszłości. Jako przykład przywołać można wywiad z Donaldem Tuskiem, w którym zauważył, że „Polska może być liderem w polityce wschodniej Unii pod warunkiem, że będzie to polityka w interesie nie tylko naszego kraju, ale całej Unii. Polska ma szansę wyprowadzić politykę europejską z dwóch manowców: prorosyjskości i antyrosyjskości. Trzeba tylko znaleźć drogę równie daleką od awanturnictwa jak i od naiwnej uległości – uprawiać politykę realistyczną. Uważam, że Partnerstwo Wschodnie jest dobrym kierunkiem i daje solidne podstawy do prowadzenia takiej właśnie polityki”¹⁵⁸.

Drugim tematem, w którym wykorzystywana była rama współpracy jest polityka wschodnia UE. PW prezentowane jest w tym przypadku jako projekt, który miał otworzyć UE na wschód, w tym republiki sowieckie i zbliżyć je do Europy¹⁵⁹. Zgodnie z treścią publikacji zaproponowanie współpracy sześciu państwom zagwarantować miało wpływy w regionie, ale przede wszystkim służyć rozwojowi zaproszonych do projektu państw. W zamyśle PW miało być największym wydarzeniem „w Europie Środkowej od czasów rozpadu Związku Radzieckiego”¹⁶⁰. Rama współpracy w tym przypadku wykorzystywana była w szerszej perspektywie – wskazywano bowiem na przyszłe, ewentualne korzyści z nim związane, a także i na to, że był to projekt polityczny stanowiący odpowiedź UE na współczesne wyzwania na arenie międzynarodowej¹⁶¹.

¹⁵⁵ Barack Obama dla „Polityki”, „Polityka” 5.06.2011, nr 24, s. 8.

¹⁵⁶ G. Hofman, *Bliskie spotkania*, „Polityka” 17.07.2010, nr 29, s. 87.

¹⁵⁷ B. Luft, *Mołdawia: Polityczny thriller*, „Polityka” 25.06.2019, nr 26, s. 56.

¹⁵⁸ J. Baczyński, *Nie psujcie wielkich rocznic*, „Polityka” 02.05.2009, nr 18, s. 12.

¹⁵⁹ W. Smoczyński, *Z dziada pradziada: Carl Bildt*, „Polityka” 03.01.2009, nr 1, s. 63.

¹⁶⁰ J. Wilczak, *Kijów walczy o Unię*, „Polityka” 03.12.2013, nr 49, s. 124.

¹⁶¹ *Tak, ale nie* (red.), „Polityka” 30.05.2009, nr 22, s. 16.

Zakończenie

Analiza artykułów na temat PW opublikowanych w tygodniku „Polityka” w latach 2009–2019 pozwala na sformułowanie oceny, że podstawowe informacje na temat inicjatywy (idea, cele, adresaci) prezentowane były w obiektywny sposób. W tym kontekście opinie formułowane przez dziennikarzy „Polityki” zbieżne były z tymi zawartymi w opracowaniach naukowych.

W większości publikacji tygodnika posługiwano się ramą konfliktu. Z jej wykorzystaniem skonstruowano także wszystkie teksty, w których głównym wątkiem tematycznym było PW. Nie jest to zaskoczeniem, ponieważ potwierdza wnioski z dotychczasowych badań na temat sposobu prezentacji zagadnień politycznych.

W przypadku publikacji zamieszczonych w „Polityce” rama konfliktu była złożona, wielowątkowa. Konflikt wiązany był z: polityką wschodnią UE; krytycznym stosunkiem Rosji wobec PW; sytuacją geopolityczną; sytuacją polityczną w państwach PW i polityką zagraniczną Polski. Nierzadko w jednej publikacji odwoływano się do dwóch lub więcej zidentyfikowanych wątków tematycznych. I tak np. opisując stanowisko państw zaproszonych do PW, wskazywano także na stosunek Rosji czy UE wobec inicjatywy. Co więcej informacje na temat krytycznego stanowiska Rosji wobec projektu przewijały się w większości artykułów eksponujących konflikt. Było tak w tekstach na temat państw PW, polityki zagranicznej Polski czy sytuacji geopolitycznej. Nie należy zapominać, że sposób prezentacji PW, a więc częstsze posługiwanie się ramą konfliktu w publikacjach, wynikał z sytuacji w regionie (np. protesty na Ukrainie w 2013 r.), a także z niepowodzeń PW – szczyt w Wilnie w 2013 r.

Liczba publikacji wykorzystujących ramę współpracy była mniejsza. Jej obecność była mniej widoczna także i przez mniejszą liczbę wątków tematycznych (polityka zagraniczna Polski i polityka wschodnia UE) w kontekście, których się pojawiała. Nie bez znaczenia dla oceny było również i to, że żaden z tekstów, w których PW było głównym tematem nie został skonstruowany z wykorzystaniem ramy współpracy.

W przypadku dwóch wątków tematycznych – polityki zagranicznej Polski i polityki wschodniej UE – redakcja w publikacjach wykorzystwała obie z ram. Z jednej strony wskazywano na możliwości, jakie oferuje PW, z drugiej silny akcentowano potencjalną możliwość konfliktu z Rosją. Dodatkowo w przypadku polityki zagranicznej Polski redakcja chętnie sięgała po metafory w prezentowaniu tematu.

Zaobserwowano również, że wizerunek Partnerstwa nie był statyczny, ale dynamiczny. W okresie przypadającym na początek PW w większości materiałów oceniano je pozytywnie

eksponując kwestie współdziałania, współpracy, możliwości jakie oferuje. W późniejszym okresie redakcja skłania się do krytycznej oceny inicjatywy, eksponując konflikt.

Reasumując, stwierdzić należy, że wizerunek PW w tygodniku „Polityka” nie był jednoznaczny i był zmienny w czasie. Pomimo jego złożoności w publikacjach na plan pierwszy wysuwał się konflikt, a nie współpraca.

Streszczenie:

Celem artykułu było określenie sposobu prezentowania Partnerstwa Wschodniego na łamach polskiego tygodnika opinii „Polityka” w latach 2009–2019. W analizie starano się określić, czy w publikacjach jako dominująca wykorzystywana była rama konfliktu czy rama współpracy, a także w jaki sposób obecność tych ram się przejawiała. Wiodącą metodą badawczą była jakościowa analiza zawartości, którą uzupełniła analiza ramowa. Rama konfliktu w publikacjach tygodnika „Polityka” była dominującą. Była ona złożona i wielowątkowa. Konflikt wiązany był z: polityką wschodnią UE; krytycznym stosunkiem Rosji wobec PW; sytuacją geopolityczną; sytuacją polityczną w państwach PW i polityką zagraniczną Polski. W większości artykułów eksponujących konflikt przewijały się informacje na temat krytycznego stosunku Rosji wobec projektu. Rama współpracy pojawiała się natomiast w kontekście polityki zagranicznej Polski i polityki wschodniej UE. Reasumując, stwierdzić należy, że wizerunek PW w tygodniku „Polityka” był złożony, niejednoznaczny i zmienny w czasie. W publikacjach na plan pierwszy wysuwała się konflikt, a nie współpraca.

Słowa kluczowe:

Partnerstwo Wschodnie, tygodnik „Polityka”, analiza ramowa, rama konfliktu, rama współpracy

Key words:

Eastern Partnership, “Polityka”, frame analysis, conflict frame, cooperation frame

Bibliografia:

1. J. Baczyński, J. Paradowska, Rozmowa z Aleksandrem Kwaśniewskim o kulisach negocjacji w Kijowie, „Polityka” 26.11.2013, nr 48.
2. Barack Obama dla „Polityki”, „Polityka” 5.06.2011, nr 24, s. 8.
3. Barburska Olga, Blaski i cienie Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej, „Studia Europejskie” 2015, nr 4, s. 49-69.
4. Berelson Bernard, Content Analysis in Communication Research, Glencoe 1952, cytata: Walery Pisarek, Analiza zawartości prasy, Kraków 1983.
5. Börzel Tanja A., Pamuk Yasemin, Stahn Andreas, The European Union and the promotion of good governance in it’s near abroad. One size fits All?, SFB-Governance Working Paper Series 2008, nr 18, Research Center (SFB) Publishing s. 3–44,

- https://refubium.fu-berlin.de/bitstream/handle/fub188/19105/SFB-Governance_Working_Paper_Nr18.pdf?sequence=1 [01.02.2021].
6. Börzel Tanja A., Schimmelfennig Frank, Coming together or drifting apart? The EU's political integration capacity in Eastern Europe, „Journal of European Public Policy” 2017, vol. 24, nr 2, s. 278–284.
 7. Bosacki Marcin, PiS weryfikuje polskich dyplomatów, „Polityka” 28.03.2017, nr 13, s. 55.
 8. Brzeziecki Andrzej, O co gra prezydent Janukowycz, „Polityka” 04.02.2014, nr 6, s. 46.
 9. Brzeziecki Andrzej, Ukraina - między Rosją a Unią, „Polityka” 08.10.2013, nr 41, s. 50.
 10. Czego powinniśmy oczekiwać od rozłamowców z PiS?, „Polityka” 04.12.2010, nr 49, s. 16.
 11. Czerny Inga, Jan Tombiński - ambasador UE na Ukrainie, „Polityka” 08.08.2012, nr 32–33, s. 66.
 12. de Vreese Claes H., News framing: Theory and typology, „Information Design Journal & Document Design” 2005, nr 13 (1), s. 51–62.
 13. Delegations will find attached the Presidency Conclusions of the Brussels European Council (19/20 June 2008) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11018-2008-INIT/en/pdf> [01.02.2021].
 14. Entman Robert M., Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm, „Journal of Communication” 1993, nr 43(4), s. 51–58.
 15. Eriksson Johan, Giacomello Giampiero, Content Analysis in the Digital Age: Tools, Functions, and Implications for Security, [w:] *The Secure Information Society: Ethical, Legal and Political Challenges*, Jörg Krüger, Bertram Nickolay, Sandro Gaycken [red.], London 2013, s. 137–148.
 16. Gamson William A., Modigliani Andre, The changing culture of affirmative action, [w:] *Research in political sociology*, Braungart Richard G., Braungart Margaret M. (red.), Greenwich 1987, p. 137–177.
 17. Gitlin Todd, *The whole world is watching*, Berkeley 1980.
 18. Hofman Gunter, Bliskie spotkania, „Polityka” 17.07.2010, nr 29, s. 87.
 19. Jerzy, Nie psujcie wielkich rocznic, „Polityka” 02.05.2009, nr 18, s. 12.
 20. Wspólny komunikat so Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-społecznego i Komitetu Regionów Polityka Partnerstwa Wschodniego po 2020 r. Wzmacnianie odporności – Partnerstwo Wschodnie, które służy wszystkim {SWD(2020) 56 final}, s. 5, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020JC0007&from=EN> [01.02.2021].
 21. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit 7 May 2009, Prague, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Joint%20Declaration%20of%20the%20Prague%20Eastern%20Partnership%20Summit%20-%207%20May%202009.pdf> [01.02.2021].
 22. Kafel Mieczysław, *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*, Warszawa 1969.
 23. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady Partnerstwo wschodnie, KOM(2008) 823 wersja ostateczna, Brussels 03.12.2008.

24. Kowal Paweł, Polska polityka wschodnia – kierunek: przeszłość, „Polityka” 28.06.2016, nr 27, s. 49.
25. Luft Bogumił, Mołdawia: Polityczny thriller, „Polityka” 25.06.2019, nr 26, s. 56.
26. Łazarewicz Cezary, Jerzy Buzek. Windą do nieba, „Polityka” 02.01.2010, nr 1, s. 30.
27. Mizerska-Wrotkowska Małgorzata, Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego, [w:] Między sąsiedztwem a integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej, Andrzej Szeptycki (red.), Warszawa 2011, s. 43–63.
28. Molo Beata, Stosunki międzynarodowe – pojęcie, zakres oraz forma z perspektywy wybranych teorii i podejść badawczych, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2018, nr 3, s. 13-28.
29. Osica Olaf, Reset bez restartu?, „Polityka” 04.07.2009, nr 27, s. 72.
30. Ostrowski Marek, Grzegorz Schetyna w MSZ: główne cele bez zmian, „Polityka” 11.11.2014, nr 46, s. 8.
31. Ostrowski Marek, Idea Partnerstwa Wschodniego, „Polityka” 6.05.2009, nr 20, s. 13.
32. Ostrowski Marek, Mocarstwo gestów, „Polityka” 31.01.2009, nr 5, s. 80.
33. Ostrowski Marek, Parlament Europejski przyjął "sześciopak", „Polityka” 04.10.2011, nr 41, s. 10.
34. Ostrowski Marek, Polska-Rosja: dyplomacja wyklęta, „Polityka” 02.10.2018, nr 40, s. 54.
35. Ostrowski Marek, Sikorski & Applebaum: Polska znika, „Polityka” 13.12.2016, nr 51, s. 14.
36. Palczewski Marek, Koncepcja framingu i jej zastosowanie w badaniach newsów w Wiadomościach TVP i Faktach TVN, „Studia Medioznawcze” 2011, nr 1 (44), s. 31–41.
37. Passent Daniel, Kac ukraiński, „Polityka” 08.04.2014, nr 15, s. 95.
38. Piskorska Beata, Partnerstwo Wschodnie po 10 latach: sukces czy porażka, realizm czy iluzja?, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 2019, z. 2, nr17 s. 9–39.
39. Popowski Sławomir, Grymasy i gesty, „Polityka” , 02.05.2009, nr 18, s. 102.
40. Przełomiec Maria, Wójcik Łukasz, [współpr.], Zalewski Tomasz, W co gra Putin?, „Polityka” 04.03.2014, nr 10, s. 10.
41. Schreier Margrit, Stamann Christoph, Janssen Markus, Dahl Thomas, Whittal Amanda, Qualitative Content Analysis: Conceptualizations and Challenges in Research Practice—Introduction to the FQS Special Issue "Qualitative Content Analysis I", “Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research” 2019, Vol. 10, nr 3, s. 6, <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/3393/4506> [01.02.2021].
42. Smoczyński Wawrzyniec, Nowy wizerunek Polski, „Polityka” 18.12.2010, nr 51, s. 12.
43. Smoczyński Wawrzyniec, Prezydent Sikorski?, „Polityka” 06.03.2010, nr 10, s. 20.
44. Smoczyński Wawrzyniec, Rozmowa z Aleksandrem Kwaśniewskim o kulisach negocjacji w Kijowie, „Polityka” 26.11.2013, nr 48, s. 24.
45. Stępniewski Tomasz, Wschodnie sąsiedztwo Unii Europejskiej w dobie kryzysu na Ukrainie, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2017, t. XIV, nr 3, s. 89–105.

46. Szwarzman Dorota, Z jakimi problemami borykają się orkiestry młodzieżowe, „Polityka” 05.07.2016, nr 28, s. 78.
47. Tak, ale nie (red.), „Polityka” 30.05.2009, nr 22, s. 16.
48. Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U. C 202 z 7.6.2016.
49. Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U. C 202 z 7.6.2016.
50. Walat Tomasz, Dla odważnej minister ze Szwecji nie ma tematów tabu, „Polityka” 26.01.2016, nr 5, s. 58.
51. Wawrzyniec Smoczyński, Z dziada pradziada: Carl Bildt, „Polityka” 03.01.2009, nr 1, s. 63.
52. Węzeł mołdawski (red.), „Polityka” 18.04.2009, nr 16, s. 12.
53. Wilczak Jagienka, Kampania prezydencka na Białorusi już ruszyła, „Polityka” 26.05.2015, nr 22, s. 54.
54. Wilczak Jagienka, Kijów walczy o Unię, „Polityka” 03.12.2013, nr 49, s. 124.
55. Wilczak Jagienka, Mołdawia - główny sukces Partnerstwa Wschodniego, „Polityka” 03.12.2013, nr 49 (2936), s. 56.
56. Wilczak Jagienka, Wyboista droga Ukrainy do Unii Europejskiej, „Polityka” 07.05.2013, nr 19, s. 10.
57. Winiecki Jędrzej, Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.
58. Winiecki Jędrzej, Zła pora dla Partnerstwa Wschodniego, „Polityka” 27.09.2011, nr 40, s. 54.
59. Wójcińska Agnieszka, Mołdawia: sprzedają nerki, by mieć na dom, „Polityka” 09.09.2014, nr 37, s. 100.
60. Żakowski Jacek, Remanent po Tusku, „Polityka” 16.09.2014, nr 38, s. 15.